

tilanteissa. Kokonaiskuntoutuksen periaatteelle rakentuvaan hoitoon kuuluu aina kiinteästi psykoterapeuttinen pohjavire.

Palattakoon vielä päihdeongelmaisten inhimillisiin tarpeisiin, jotka eivät ole vaatimattomampia kuin muidenkaan ihmisten. Sen vuoksi on tärkeätä huomata, että hyvin suuri osa päihdehuollon palveluja käyttävistä on työelämän ulkopuolella joko tilapäisesti tai pysyvästi ja että moni tarvitsee usein viranomaisilta konkreettista apua saadakseen inhimillisemmät elinehdot.

Tässä tilanteessa ei auta paljoakaan, jos keskipisteeksi asetetaan kapea psykoterapeuttinen hoitomalli tai jos tärkeimmäksi ongelmaksi nähdään päihdeongelman riippuvuusproblematiikka ihmissuhteissa ja jos pohditaan etupäässä tämän seuraamuksia hoitosuhteen transferenssiongelmissa. Tässä kohden Nils Holmberg on hahmottamassa teoriaa, joka käytännössä muistuttaa persoonallisuudenteoriaa, vaikkei tähänastinen tutkimus ole voinut osoittaa alkoholistin persoonallisuutta kattavaa tieteellistä teoriaa. Nils Holmberg näyttää itse tuntevan vaaran, joka liittyy siihen, että hoitopaikat etsivät tarjolla oleviin menetelmiin soveltuvia asiakkaita. Tällöin luonnollisesti saadaan myös vahvistusta itse valitun teorian oikeutukselle.

Emme voi myöskään hyväksyä Nils Holmbergin näkemystä, jonka mukaan ryhmätyötä olisi alettu käyttää A-klinikoilla ilman, että olisi ollut kokemusta menetelmän käyttöarvosta nimenomaan päihdeongelmaisten hoidossa. Tähän on todettava, että alettaessa soveltaa sosiaalista ryhmätyötä ei suinkaan oltu teoreettisessa tyhjiössä. Kansainvälisesti on paljonkin näyttöä ryhmähoidon mahdollisuuksista päihdeongelmaisten hoidossa puhumattakaan siitä, että AA ensisijaisesti käyttää ryhmässä olevia voimia uuden yhteenkuuluvuuden luomiseksi.

Sen sijaan on vähemmän vakuuttavia todisteita siitä, että psykoterapia olisi erityisen sovelias päihdeongelmaiselle. Psykoterapeutit itse — mm. Kauko Kaila — katsovat, että päihdeongelmainen sietää huonosti yksilöllisessä psykoterapiassa syntyvää intensiivistä hoitosuhdetta.

A-klinikkasäätiön toimintapolitiikassa onkin tärkeää kehittää tuntuvasti nimenomaan ryhmä- ja perhehoidon menetelmiä ja pyrkiä vaikuttamaan, ei vain yksilöön, vaan myös siihen järjestelmään, jossa yksilö toimii lähiympäristössään, mm. perheessä ja työyhteisössä. Hoitopaikan parhaita valtteja on myös se, että siellä muilta asiakkailta tuleva asiantuntemus ja kokemus voivat tulla laajempaan käyttöön ryhmähoidon ja asiakasyhdistysten kautta.

Nils Holmberg toteaa: ”Jos henkilö vain tarvitsee auttavaista, ymmärtävää ja lämmintä ystävää, hänen ei tarvitse mennä psykoterapiaan. Psykoterapiaan mennään silloin, kun on tarvetta ylittää arkijärki, kun tarvitaan kehittyneempää psykologisten toimintojen ymmärtämistä ja siihen perustuvien tekniikoiden sovellutusta.”

Monelle päihdeongelmaiselle ja muillekin ihmisille — koska kaikilla on samat tarpeet — on kuvattun ystävän löytäminen varsin arvokas asia. Hyvä olisi, jos tällainenkin tavoite voisi toteutua hoitopaikan ansiosta.

Ja lopuksi päihdeongelman väitetystä samankaltaisuudesta tai erilaisuudesta muihin verrattuna siteeraamme mielellämme ns. Kellerin lakia: Minkä tahansa alkoholistin piirteen tutkiminen osoittaa, että hänellä on sitä joko enemmän tai vähemmän.

Lasse Murto — Ingalill Österberg

Keksimisestä ja luovuudesta

Keskustelussa juopon tai vähän juovan ihmisen luomiskyvystä on loitottu luomisen teoriaan (Matti Bergström ja Anja Koski-Jännes Alkoholipolitiikassa 4/1983) ja päädytty vastakkaisiin asenteisiin. Tosin professori Bergström otaksuu, että hänen vastaväittäjänsäkin käsitykset luovuudesta voidaan pohjata aivofysiologiaan ja sen tutkimustulosten perusteella hahmoteltuun ”luovuusjärjestelmään”. Kulttuuriantropologinen näkemys ei kuitenkaan tyydy tarkastelemaan aivojen toimintaa irrallaan yksilön — ja esimerkiksi yhteisön — muusta elämästä. Ehkä tämäkin näkökohta ansaitsee huomiota.

Mutta luovien ajatusten syntyemisestä — ja toteutumisesta — on esitetty yhtenäinen ja hyvin perusteltu teoria, ja se ansaitsee ainakin maininnan, vaikka yliopistollisesta tutkimuksesta ei olekaan kysymys. Arthur Koestler kirjoitti 1949 ensimmäisen kirjansa asiasta ja lupasi, että toinen osa ilmestyy vuoden kuluttua. Vasta 15 vuotta myöhemmin luvattu jatko näki päivänvalon nimellä *The act of creation*. Miksi sitä ei saisi unohtaa? Se ei kaipaakaan muuta todistelua kuin sen, että Koestler kelpuutettiin kirjoittamaan tämän teoksensa pohjalta avoimena artikkeli *American Universityn* nimissä toimitettuun teokseen *The concept of creativity in science and art* (1981). Tässä esseekokoelmassa yhdeksän tiedemiestä pohtii luovuuden käsitettä.

Muisti toimii todella assosiatiiivisesti niin, että toisiaan muistuttavat mielikuvat tai muuten toistensa yhteydessä olevat mielteet herättävät toi-

sensa. Riippuu ihmisen vireestä — mihin vireeseen kulloinkin on virittäytynyt — pelaavatko ja miten pelaavat nämä muistiassosiaatiot. Kun yksilöt ovat erilaisia, sekä geneettisesti että elämäkokemuksiltaan, virityksiä on yhteisössä kaikenlaisia. Kenties jopa yhtä paljon kuin yksilöitäkin. Eivät edes kaikki juopotkaan ole samassa vireessä.

Jos Koestler olisi käsitellyt alkoholin vaikutusta luovaan ajatteluun, hän olisi varmaan todennut lyhyesti, että tämä keskushermostomyrky saattaa heikentää ajattelevan ihmisen keskittymiskykyä sillä tavoin, että epätavalliset assosiaatiot lisääntyvät ja keksiminen tulee tässä mielessä helpommaksi. Mutta epätavalliset mielleyhtymät ovat säännöllisesti epäasiallisia ja vailla käyttöarvoa. Kun alkoholi heikentää arvostelukykyä, voi käydä niin, että ajattelijaksi on löytävinään kosolti hienoja oivalluksia, vaikka ne ovat virheellisiä tai muuten hyödyttömiä. Mutta vireestä riippuen alkoholin nauttija voi myös luoda helpommin humalatilassa kuin selvänä. Kolmenkymmenen vuoden juopottelulla voidaan tuottaa enemmän runoja, käännöksiä ja taideproosaa kuin alkoholia välttämällä. Olisiko tämä tuotanto ollut tasokkaampaa, vaikkakin niukempaa ilman juomista, jää akateemiseksi kysymykseksi ja vaille vastausta.

Miten muisti toimii, on luomisen tutkijalle tuhannen dollarin kysymys, mutta luova ajattelu on poikkeuksellista ja eroaa siten ”muistelemisesta”. On melkein pakko ajatella tässä yhteydessä, että luonnossa luomistapahtumia sattuu jatkuvasti. Luovuudesta kirjoittaessaan Koestler ei ole sitä unohtanut vaan on käyttänyt tähänkin puoleen runsaasti sivuja.

Bergströmin mukaan näyttää siltä, että luonto on mestari tekemään kehitystä eteenpäin vieviä virheitä. Jopa muuan Paul Tournier, ”tämä kirkasälyinen ajattelijaksi”, kuvaa ”kauniisti ja selkeästi, kuinka luovuus ja sattuma kytkeytyvät ihmisessä yhteen”. Näinhän Bergström siteeraa: mutaatio eli satunnaisten virheiden sarja koodin kahdentamisessa on välttämätön ja riittävä kaiken lajien kehittymisen avain... ”voidaan hyvin puhua häiriön hyödyllisestä vaikutuksesta”.

Periaatteessa tähän ei ole muuta huomautettavaa, kuin että evoluutio-ajatuksen vastustajat kyllä saavat tällaisista väitteistä vettä myllyynsä. Mutaatiot eivät ihmisestä puheen ollen tarjoa

mitään selityspäätteitä. Kun Einsteinin paris-kunta siitti Albertin, syntyi uusi sarja ja yhdistelmä geneejiä ilman mutaatioita. Tämä regeneraatio (Act of creation, s. 450—451) oli tietysti sattuma, mutta oliko se virhe? Minkä virheen pohjalta Albert Einstein poikasena päätteli, ettei valonlähde koskaan voi saavuttaa lähettämäänsä valonsädettä? Myöhemmin hän osoitti, että tämä keksintö oli oikea ja että siitä seurasi yhtä ja toista, kuten tiedämme.

Rakentavampaa on todeta Paul Tournier'n kanssa (lainaus jälleen M. Bergströmin): ”Luovuus on todella uusi ja ennalta-aavistamaton... Elämä on käsittämätöntä ilman tätä odottamatonta lähtökohtaa.”

Mutta mitä sitten on luovuus? Se on harvinaisten mahdollisuuksien sattumista ja toteutumista sen vuoksi, että juuri tätä uutta yhdistelmää varten on parhaillaan olemassa tarvittavat edellytykset. Ja se tarjoaa aineksia kehitykselle.

Aivot hoitavat kehityksessä ainoastaan oman osuutensa. Se voi kuitenkin olla suuri.

Ihmiset alkoivat puhua (ja siten ”keksivät” sana-kielen) päästyään yhteistoiminnassa sille asteelle, että olosuhteiden pakosta, niin sanoakseni, vähitellen opeteltiin puhumaan ja ajattelemaan sanoin. Puheäänteet vakiintuivat puhe-elinten ja aivojen yhteistyössä, ja puhe (ja sen ymmärtäminen) nopeutui, niin että asianomaiset hermoyhteydet kehittyivät tajunnasta riippumattomiksi. Prosessi oli samanlaista harjaantumista kuin soittajan, joka ilman erityistä opetusta harjaantuu käyttämään ja kuuntelemaan instrumenttiaan. Aivojen osuus oli ratkaiseva ja hallitseva, kun samalla opittiin *ajattelemaan kielellisesti*. Luulen, että olen unohtanut huomauttaa tästä seikasta aikaisemmin kielen synnystä kirjoittaessani. Mitä kielellinen ajattelu on, siihen on odotettu vastausta ja sille esitetty monta selitystä asian vierestä. Mutta kielellinen ajattelu vaatii jokaiselta sen käyttäjältä luovuutta, kuten Noam Chomsky on lausunut kielenkäytöstä. Se on tämän vuoksi osa kulttuuria, jossa elämän kaksi päätekijää, säilyttävä ja uutta luova tendenssi, on yhtynyt uutta luovalla tavalla.

Puhuessamme luovuudesta älkäämme unohtako säilyttävien voimien merkitystä elämässämme. Niiden nimessä täytyy toivoa, ettei luovuus koituisi tuhoksemme.

Osmo Mäkeläinen